

ROMANIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

NESECRET
Exemplar nr.



Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României

Editura Universității Naționale de Apărare
București – 2004

Autori:

**Col. (r.) dr. Petre DUȚU
Drd. Alexandra SARCINSCHI**

Toate drepturile rezervate CSSAS

CUPRINS

Capitolul 1	
<i>ARMATA – INSTITUȚIE IMPORTANTĂ A STATULUI.....</i>	<i>5</i>
Capitolul 2	
<i>DETERMINĂRI SOCIALE ALE MISIUNILOR ARMATEI</i>	<i>8</i>
Capitolul 3	
<i>DETERMINĂRI PSIHOSOCIALE ALE MISIUNILOR ARMATEI.....</i>	<i>11</i>
Capitolul 4	
<i>DETERMINĂRI JURIDICE ALE MISIUNILOR ARMATEI.....</i>	<i>14</i>
Capitolul 5	
Concluzii	16
Anexa nr. 1.....	17
Anexa nr. 2.....	18
Bibliografie	19

NESECRET

Capitolul 1

ARMATA – INSTITUȚIE IMPORTANTĂ A STATULUI

Statul reprezintă ansamblul de instituții politice, militare, juridice, polițienești și administrative ale unei națiuni¹. Armata este una dintre acestea. Ea se distinge de celelalte instituții prin specificul rolului ce îi revine în societate, și anume, este destinată să folosească violența, în mod legal, pentru a-și îndeplini misiunile încredințate. În principal, acestea constau în: 1) *apărarea teritoriului țării* împotriva oricărui agresor ce face uz de forța sa militară; 2) *garantarea suveranității și independenței statului* român, a democrației constituționale; 3) *protecția cetățenilor țării* și ajutorarea lor în situații dificile (catastrofe naturale și ecologice); 4) *contribuții active și concrete* în asigurarea securității și apărării colective, împreună cu celelalte state membre ale NATO; 5) *ajutor umanitar* acordat altor state la cerere, sub egida unor organizații internaționale sau continentale.

Analiza acestor misiuni subliniază faptul că, practic, rolul esențial al armatei este acțiunea militară ca formă de exprimare în cadrul căreia lupta îi este specifică. În acest scop, ea trebuie să dispună de tot ceea ce este necesar și suficient, adică efective permanente instruite, tehnică de luptă și armament moderne în stare de funcționare, spații de cazare, de hrănire, de odihnă corespunzătoare etc. Realizarea misiunilor armatei impune ca aceasta să se ocupe constant de: formarea personalului; stocarea și întreținerea materialului curent și de la mobilizare; studiul și experimentarea a noi procedee de luptă.

La aceste misiuni principale și la activitățile ce derivă din ele se adaugă alte acțiuni suplimentare, care nu sunt caracteristici esențiale ale armatei, deoarece nu sunt centrate pe luptă, și a căror importanță variază de la o epocă la alta. Printre preocupările care au suscitat aceste activități, se pot nota, între altele: ceremonialul militar; menținerea ordinii; egalitatea tuturor cetățenilor în fața serviciului militar obligatoriu, dar și a șanselor de a deveni militar profesionist. Activitățile derivate și suplimentare sunt mult mai evidente în ochii militarilor și ai populației, decât misiunile principale, ceea ce este cauza a numeroase dificultăți. De pildă, în procesul trecerii de la armata de masă, bazată pe conscripție, la armata de profesie, fondată pe voluntariat, este posibil să apară o „*răcire*” a raporturilor dintre populație și instituția militară, datorită scăderii numărului celor care i-au contact nemijlocit cu aceasta prin intermediul serviciului militar. Serviciul militar, privit ca experiență de viață, are încă o contribuție importantă la formarea percepției sociale a populației asupra rolului, utilității și legitimității armatei în societate.

De asemenea, există în cultura și psihologia fiecărui popor o anumită semnificație a serviciului și a profesiei militare, o imagine favorabilă asupra instituției militare, ca purtătoare a unor valori naționale specifice, și ca instrument capabil să le apere, mai ales în momentele cruciale ale existenței națiunii respective.

¹ Joseph, SUMPFF, Michel, HUGUES, *Dictionnaire de sociologie*, Paris, Librairie Larousse, 1973, p.125.

Într-un fel și într-o anumită măsură, armata este percepută de populație ca sursă de speranță și ca un factor de stabilitate, îndeosebi în situațiile de criză internă sau/și externă. În plus, evoluția armatei este, astăzi, deosebit de rapidă. La aceasta contribuie, din plin, și următorii factori: 1) progresul tehnic; 2) factorii demografic și economic; 3) conjunctura internațională.

Sub acțiunea concertată a acestor factori se asistă la:

- *constituirea armatei naționale*, cu efective numeroase (inițial); *sporirea complexității și a diversității* materialului de luptă (pe măsură ce tehnica de luptă ia locul omului, se trece de la armata polivalentă la armata de specialiști);

- *derularea alertă a revoluției în activitatea militară*. De aici, rezultă că: formarea personalului devine mai dificilă, cerând aptitudini speciale solicitanților pentru profesia militară. În acest context, un rol semnificativ revine activității de selecție, formare și perfecționare a personalului militar, văzută ca un proces continuu și deosebit de complex;

- *descurajarea ia locul luptei directe*, ca urmare a creșterii puterii de distrugere a mijloacelor de luptă. Apariția și dezvoltarea armei nucleare, inclusiv a vectorilor acesteia, precum și instituirea unui control riguros asupra ei, la nivel internațional, au făcut posibilă folosirea descurajării în loc de lovitura efectivă a țintelor adversarului. Practic, teama de efectele posibile și probabile ale utilizării armei nucleare a diminuat mult pericolul declanșării unui conflict general, la nivel planetar, determinând actorii statali, să fie reținuți în ceea ce privește recursul la un asemenea mijloc de luptă;

- *conflictul generalizat tinde să fie înlocuit cu cele locale*. În acest mod, se explică apariția a numeroase conflicte locale, pornite de la tensiuni și conflicte interetnice și religioase, existente între diferite state sau chiar etnii din interiorul aceleiași țări. Războiul civil din Iugoslavia, din aceste punct de vedere, reprezintă un exemplu edificator și suficient de convingător. Totodată, în ultima vreme o serie de actori statali și nonstatali au acces la armele de distrugere în masă, ceea ce accentuează posibilitatea declanșării unor conflicte locale pe diverse motive (orgolii ale unor conducători, ideologice, religioase, etnice etc.).

Armata, ca instituție a statului prezintă, în mod tradițional, următoarele caracteristici definitorii:

- 1) *este o componentă a societății* în care ea ființează. Armata, într-o anumită măsură, reproduce structura socială și reflectă posibilitățile materiale și financiare ale țării în ceea ce privește dimensiunile, gradul de dotare cu mijloace de luptă, misiunile ce îi pot fi încredințate;

- 2) *dispune de o anumită autonomie acțională*. Instituția militară, prin modul de organizare, prin calitatea personalului său, prin dotarea cu mijloacele tehnice necesare derulării, fără disfuncționalități, a vieții și activității sale, prin capacitatea de a subsista, folosind resursele umane, materiale și financiare de care dispune prin grija societății, este în măsură să-și îndeplinească misiunile ce îi revin, într-o oarecare autonomie, dar dependențele sale sunt multiple;

- 3) *scopul ei – utilizarea legală a violenței* – o deosebește radical de celelalte subsisteme sociale. Celelalte componente sociale nu au ca atribut folosirea violenței pentru îndeplinirea sarcinilor încredințate de societate. Aparent, armata, în timp de pace nu are obiectul muncii-*lupta*. În realitate, nu toate misiunile actuale ale armatei

implică în mod obligatoriu violența. În acest sens, există, acțiunile umanitare, executate în țară și în afara acesteia, misiunile de menținere, impunere sau restabilire a păcii, precum și cele preventive;

4) *capacitatea de a subzista* în condiții dificile, o anumită perioadă, fără ajutor din afara sa. Instituția militară având asigurate toate cele necesare desfășurării vieții și activității sale poate să execute misiunile încredințate, un anumit timp, fără susținere din afara sa;

5) *este foarte structurată*, fiind puternic compartimentată, ceea ce îi permite înlocuirea adecvată și flexibilă a pierderilor produse de luptă. Structura sa ierarhică și riguroasa compartimentare a vieții și activității sale îi permite să cunoască exact și oportun nevoile de înlocuire a efectivelor și mijloacelor de luptă pierdute, prin rănirea sau uciderea unor militari și deteriorarea sau distrugerea unor bunuri (tehnică de luptă, spații de cazare etc.) produse pe timpul îndeplinirii misiunii de luptă;

6) *are o evoluție foarte rapidă*. Armata, sub acțiunea concertată a unor factori complecși a evoluat și evoluează într-un ritm rapid. Astfel, ca urmare a perfecționării tehnicii de luptă și a armamentului, a apariției unor dispozitive de luptă ultrasofisticate au crescut nevoile de personal strict specializat în tehnologiile de vârf. Această tendință s-a reflectat, într-un mod semnificativ, și în influențarea procesului de trecere de la armata de masă la armata de profesie, în care fac serviciul militar numai oameni calificați și puternic motivați, prin diverse modalități, pentru ceea ce au de executat, pe de o parte. Pe de altă parte, aceasta s-a răsfrânt pozitiv și în plan organizațional, instituția militară adoptând noi structuri, mai suple, mai flexibile și mult mai adaptate caracteristicilor câmpului de luptă modern.

Pornind de la aceste caracteristici se poate spune că, în prezent, se manifestă, cu pregnanță, tendința trecerii de la o forță militară bazată pe mobilizare către o forță militară permanentă.² Aceasta întrucât motivele „*mari*” pentru ca armata să fie capabilă să lupte au scăzut ca importanță și cantitativ. În schimb, „*motivele*” mici s-au multiplicat, ceea ce face ca armata să fie pregătită să ducă acțiuni de luptă imediat. Cu alte cuvinte, a apărut necesitatea existenței unei forțe de reacție rapidă. La rândul său aceasta, a accentuat necesitatea trecerii de la armata de masă, bazată pe conscripție, cu efective numeroase, greoaie, la armata de profesie, fondată pe voluntariat, cu personal puternic specializat, cu structuri suple și flexibile, capabile să se deplaseze, în timp scurt și cu mijloace adecvate, în mod rapid în teatrul de acțiune.

Ansamblul caracteristicilor definitorii ale armatei reprezintă fundamentul tuturor determinărilor misiunilor instituției militare. Aceasta întrucât trăsăturile definitorii ale armatei sunt o reflectare fidelă a percepției și reprezentărilor sociale a statutului și rolului său în societatea în care ființează și cu care interacționează permanent.

² Nicu-Ionel, SAVA ș.a (coord), *Armata și societatea*, București, INFO-TEAM, 1998, p.13

Capitolul 2

DETERMINĂRI SOCIALE ALE MISIUNILOR ARMATEI

Armata, ca instituție socială are de executat o serie de misiuni, atât în țară, cât și în afara acesteia. Orice misiune are, printre alte determinări, și una de natură socială. Aceasta rezultă din nevoia pe care o resimte orice formațiune statală de a-și înființa și menține o instituție adecvată care să o apere împotriva oricărei agresiuni militare externe, dar și să garanteze ordinea publică internă, siguranța și securitatea cetățenilor etc. Într-un fel, determinarea socială este expresia nevoii pe care o resimt cetățenii de a se ști în siguranță, de a putea trăi și munci în liniște și deplină securitate individuală și națională. De aici și modul în care sunt formulate, din perspectivă socială, misiunile armatei.

În acest caz, determinarea poate fi considerată o rezultată a acțiunii concertate a factorilor de natură socială care atestă necesitatea existenței armatei ca instituție a statului. Acești factori, reprezentând o paletă suficient de bogată, se află într-o interacțiune permanentă și exercită o influență constantă asupra naturii și conținutului misiunilor armatei. Printre aceștia un loc important îl dețin următorii: **consensul național** privind rolul armatei în societate; **funcțiile sociale** ale instituției militare; **atitudinea socială față de armată**, apărarea țării și executarea serviciului militar.

Consensul național, adică ansamblul atitudinilor asemănătoare ale întregii sau majorității populației țării față de problemele generale ale societății (interese naționale vitale, securitate națională, aderarea la alianțe politico-militare, politico-economice etc.) și față de armată, exercită o influență semnificativă asupra misiunilor ce revin instituției militare. Aceasta întrucât, în general, armata este văzută de majoritatea populației țării ca o instituție utilă și legitimă social, căreia îi revin o serie de răspunderi. Un sondaj de opinie efectuat de IMAS, în 2000, pe un eșantion reprezentativ, la nivel național, relevă că persoanele chestionate sunt de acord că armata are un rol important în societatea românească actuală. Acest rol se referă, de fapt, la o serie de misiuni pe care societatea le încredințează instituției militare, atât cu caracter permanent, cât și potrivit unor solicitări ad-hoc, generate de alterări ale mediului de securitate, datorate apariției unor pericole și amenințări concrete, la nivel național, zonal, regional sau global.

Datele din tabelul nr. 1 (Anexa nr. 1) relevă că, la nivel național, în rândul populației din grupa de vârstă 18-60 de ani, există un consens în ceea ce privește rolul armatei în societatea românească actuală. Astfel, la șase din cei opt indicatori valorile înregistrate sunt cuprinse între 79,0% la 90,5%, ceea ce semnifică existența unei atitudini pozitive puternice față de armată și, evident față de serviciul militar.

Datele din tabelul nr. 2 (Anexa nr. 1) indică faptul că între opiniile întregului eșantion al cercetării și cele ale grupei de vârstă 18-29 de ani nu există diferențe semnificative. Valorile relative consemnate la fiecare din cei opt indicatori sunt destul de apropiate, ceea ce demonstrează prezența unui puternic consens în rândul tinerilor asupra misiunilor pe care le are armata de îndeplinit în cadrul și din partea societății.

Informațiile culese în 2000, prin sondajul de opinie IMAS, sunt confirmate și de sondajele efectuate de către Secția de Investigații Sociologice din Statul Major General, efectuate în anii 2002 și 2003, pe eșantioane reprezentative de militari în termen aparținând celor trei categorii de forțe ale Armatei României³.

Funcțiile sociale pe care armata le îndeplinește în societate reprezintă un alt factor social cu rol determinant al misiunilor armatei. Astfel, atât studiile amintite, cât și datele oferite de sondajul de opinie intitulat „*L’opinion publique et l’Europe de la Defense*”⁴ (vezi Anexele nr. 1 și 2) afirmă că instituția militară are menirea, printre altele, de a:

1) *pregăti tinerii pentru viață*, obișnuindu-i cu disciplina, cu ordinea etc. Practic, tinerii învață în armată să se conformeze liber, voluntar și conștient unui set de norme și reguli specifice activității și vieții militare, dar cu urmări pozitive pentru conduita viitoare a acestora. Însușindu-și aceste norme și reguli, de fapt, tinerii militari asimilează premisele unor valori acceptate social, pe temeiul cărora, mai întâi, își formează și, apoi, își consolidează un comportament în deplin consens cu modelul cerut de societate. Obediența, înțeleasă ca supunere conștientă și voluntară a tinerilor față de normele și regulile vieții și activității militare răspunde nevoii sociale de conduită ordonată și disciplinată, precum și exigențelor diviziunii sociale a muncii. Odată interiorizat un astfel de mod de comportare, acesta se va regăsi și în conduita tânărului după încheierea serviciului militar;

2) *transmite tinerilor o serie de valori tradiționale* ale poporului român. Activitățile instructiv-educative la care tinerii iau parte pe timpul serviciului militar, precum și misiunile de luptă îndeplinite pe diferite teatre de operații îi ajută să asimileze și să interiorizeze valori tradiționale ale poporului român. Printre acestea un loc important îl ocupă: cinstea, onoarea, mândria de a fi român, dreptatea, disciplina, loialitatea, răspunderea. În acest mod, tinerii își formează/întăresc convingerile cu privire la succesul în viață, în profesie etc. prin afișarea constantă a unei conduite dezirabile social;

3) *contribui la socializarea și maturizarea tinerilor*. Procesul de socializare pe care tinerii l-au început în familie și școală (așa numita socializare primară) este continuat în armată. Aici, ei învață, interiorizează și integrează în structura personalității lor elemente socio-culturale esențiale pe baza cărora să poată acționa coerent în cadrul societății umane ai căror membri sunt.

Aceste elemente socio-culturale pot fi descrise ca: a) *sisteme de nevoi și aspirații*, adică un complex de scopuri actuale sau viitoare spre care acțiunea umană individuală sau colectivă urmează să se îndrepte; b) *modele de acțiune/comportament* pentru realizarea anumitor scopuri. Altfel spus, tinerii își intră adecvat în rolul de militar și îndeplinesc toate cerințele ce derivă din actualul lor statut de membri ai unei structuri militare. În acest cadru, tinerii învață să rezolve o serie de sarcini diverse ca natură și conținut, în mod independent și/sau în grup. Astfel, ei își formează deprinderi, priceperi și abilități să deservească tehnica de luptă și să folosească armamentul din dotare, să soluționeze probleme de ordin administrativ-

³ Vezi: „*Spirit militar modern*”, nr.1/2002, pp. 27-30, și nr.1/2003, pp. 20-21.

⁴Philippe MANIGART, *L’opinion publique et l’Europe de la Defense*, în http://www.europe.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_146_summ_fr.pdf.

gospodăresc, să acorde primul ajutor cuiva în situații de criză, să se orienteze adecvat în condiții de stres, își formează și dezvoltă rezistența fizică și psihică etc.; c) *norme și valori sociale*, adică produse culturale ce orientează și vor orienta activitatea individului, de regulă, prin prescripție. Astfel, ei învață și își formează deprinderi, priceperi și abilități privind lucrul în echipă, asumarea răspunderii pentru faptele lor, devin ordonați, disciplinați și loiali instituției militare și grupului de apartenență;

4) *ajuta la integrarea tinerilor în societate*. „*Integrarea socială reprezintă principiul activ și, în același timp, o dimensiune esențială a socializării prin intermediul căreia are loc asimilarea și transmiterea reciprocă a unor valori cu scopul de a spori gradul de eficiență și de coeziune socială a grupurilor sociale*”.⁵ Pe întreaga durată a serviciului militar tinerii asimilează valori (specifice mediului militar și comune oricărei societăți democratice), norme și reguli care le va modela comportamentul, atât din punct de vedere psihosocial (consens, conformitate, solidaritate, eficacitate, tradiții etc.), cât și profesional. Toate aceste acumulări le va permite, la trecerea în rezervă, o mai facilă integrare în mediul social civil. Datorită cunoștințelor acumulate și a deprinderilor formate, tinerii, la terminarea stagiului militar, știu să se comporte potrivit normelor și valorilor acceptate de societate, au o conduită disciplinată, sunt ordonați și loiali, cinstiți și responsabili ceea ce constituie premise serioase ale integrării în grupul de muncă, în special, dar și în alte grupuri (de prieteni, de vecini etc.).

Îndeplinirea acestor funcții sociale acționează direct asupra conținutului calitativ al misiunii armatei de apărare a teritoriului național, a suveranității și independenței țării. Dacă tinerii militari sunt formați și educați potrivit exigențelor funcțiilor sociale atunci ei vor fi în măsură să execute toate sarcinile primite pe linia apărării țării sau să participe la apărarea colectivă, conform normelor Alianței nord-atlantice. În cel de al doilea caz, este evident că vor participa numai cei care vor opta pentru profesia de militar angajat pe bază de contract sau pentru a deveni cadre militare active.

Atitudinea populației față de armată și serviciul militar constituie un alt factor social cu rol determinant al misiunilor armatei. La noi, dar și în țările UE, populația are o atitudine favorabilă atât față de armată ca instituție a statului, cât și de executarea serviciului militar, mai precis de alegerea profesiei militare ca ocupație de bază pentru o perioadă determinată sau nu de timp.

În studiile amintite anterior, armata este apreciată ca fiind cea care garantează și, totodată, simbolizează unitatea țării, tradițiile acesteia. Prin urmare, armata, ca instituție a statului, este valorizată pozitiv de către majoritatea populației. De fapt, opinia generală este că armata reprezintă o instituție absolut necesară într-o societate umană, date fiind actualele pericole și amenințări la adresa securității naționale, a persoanelor în calitatea lor de cetățeni ai statului.

Într-un fel și într-o anumită măsură, această atitudine reflectă o apreciere puternic favorabilă de către populație a serviciului militar și implicit a profesiei militare.

⁵ Maria, BULGARU (coord.), ***Sociologie*** (manual), vol. I, Chișinău, CE USM, 2003, p. 235.

Capitolul 3

DETERMINĂRI PSIHOSOCIALE ALE MISIUNILOR ARMATEI

Misiunile armatei comportă și o determinare psihosocială. Acest tip de determinare este reprezentat de interacțiunea semnificativă a contextului social în care armata există și caracteristicile psihologice ale comunității respective (de regulă, a poporului căruia armata aparține). Prin urmare, nu ar fi greșit să se afirme că determinarea psihosocială a misiunilor armatei este o rezultată a interacțiunii condițiilor sociale, economice, politice, culturale etc. și trăsăturile psihologice definitorii ale poporului în care instituția militară ființează. La noi, ar fi vorba, deci, de actualele condiții sociale, economice, politice, culturale etc. și de caracteristicile poporului român. Această îmbinare psihosocială își pune amprenta decisiv pe natura și conținutul misiunilor ce revin armatei țării noastre.

Determinarea psihosocială devine efectivă prin acțiunea unui ansamblu coerent de factori a căror influență convergentă se regăsește în tipul de misiuni încredințate instituției militare, în prezent, și probabil și în viitor. Printre factorii ce intră în compunerea determinării psihosociale se numără și următorii: ***percepția socială a armatei; încrederea populației în armată*** ca instituție a statului; ***mentalitățile existente privind armata și executarea serviciului militar.***

Percepția socială a armatei exprimă modul în care aceasta se reflectă în mentalul general al membrilor societății și este apreciată ca fiind utilă și legitimă social. De fapt, percepția socială este un proces cognitiv, conștient realizat în cadrele experienței sociale a individului prin folosirea tiparelor culturale existente, a sistemului de simboluri verbale ale limbii, cu semnificațiile generalizate existente în colectivitate.

Datele unor studii⁶ privind rolul și statusul armatei în societate, probează că aceasta este percepută de către majoritatea populației țării noastre ca o instituție a statului necesară, cu rol important atât în garantarea securității indivizilor, cât și a întregii națiuni, dar și în maturizarea și integrarea socială a tinerilor. În plus, armata este percepută și ca o instituție cu rol preponderent formativ pentru viața socială, ea determinându-i pe tineri să însușească o serie de norme, valori și reguli sociale fundamentale pentru conduita lor prezentă și viitoare.

Trei elemente favorizează percepția socială a instituției militare de către segmente importante ale populației:

1) ***informațiile*** pe care cetățenii le au despre armată și serviciul militar, în general, precum și tinerii apți pentru efectuarea stagiului militar sau pentru angajarea ca militar de profesie, în special. Aici se cuvine analizat modul în care informația dată ajunge la cei interesați și cea efectiv integrată în structurile proprii de personalitate. Aceasta întrucât uneori informația integrată nu este suficientă pentru a realiza o percepție socială adecvată, ceea ce îl face pe tânăr să continue căutările și să aibă unele îndoieli privind menirea actuală a armatei;

⁶ Cf. ***Banca de date a Secției Investigații Sociologice*** din Statul Major General.

2) *câmpul de reprezentare*. Aceasta face referire la ideea că oamenii se focalizează pe anumite obiecte sau aspecte ale situației specifice vieții și activității din armată, pe care, de regulă, mulți dintre ei le cunosc din timpul serviciului militar sau din alte surse de informație;

3) *atitudinea de grup*. Ea se referă, la un proces de uniformizare a conduitelor celor care au efectuat stagiul militar sau au lucrat în armată ca ofițeri, maiștrii militari și subofițeri în ceea ce privește reprezentarea pe care o au despre armată ca instituție a statului, pe de o parte. Pe de altă parte, ea privește atitudinea grupului de apartenență al unei persoane sau al alteia față de profesia militară, de serviciul militar și de armată.

Un alt factor de natură psihosocială îl constituie ***încrederea populației în armată ca instituție a statului*** menită să execute misiuni specifice. Studii sociologice efectuate pe eșantioane reprezentative, la nivel național, de către institute de profil, atestă faptul că armata se bucură de încrederea populației, aceasta ocupând unul din primele două locuri alături de Biserica Ortodoxă. O asemenea apreciere se întâlnește și la populația statelor ce compun UE.⁷ O posibilă explicație a acestei încrederi o poate constitui faptul că armata este percepută ca: *o instituție strâns legată de promovarea și apărarea intereselor naționale; un factor de stabilitate în societate; sistem de referință pentru celelalte instituții ale statului cu atribuții în securitatea națională și apărarea țării; o păstrătoare și purtătoare consecventă a unor valori militare și naționale*.⁸

Și în țările UE populația are încredere în armată. Astfel, 71% dintre cei chestionați⁹ declară că au încredere în armată pentru că aceasta este angajată atât la apărarea țării, cât și la executarea unor misiuni de menținere a păcii și umanitare (în propria țară și în afara acesteia). Totuși, este posibil ca, în timp, asemenea misiuni umanitare și de menținere a păcii să fie mai dificil de legitimat în fața populației, deoarece și acestea conduc la pierderi de vieți omenești, ceea ce opinia publică sancționează prompt. În plus, tot mai mulți oameni percep riscurile și amenințările la adresa țării lor ca pe ceva difuz, mai puțin clar definite decât în perioada războiului rece, când se știa cine este inamicul potențial.

Totodată, în multe state s-a trecut la serviciul militar pe bază de voluntariat, la constituirea de armate de profesie ceea ce reduce vizibil numărul celor care au un contact nemijlocit și de durată cu viața și activitatea din instituția militară. Prin urmare, cunoașterea acesteia, a principalelor sale coordonate de activitate și viață, a misiunilor sale este tot mai multă influențată de cantitatea și calitatea informațiilor difuzate despre armată prin diferite canale de comunicare și mai puțin dintr-un contact direct și de durată.

Mentalitățile existente privind instituția și serviciul militar constituie un alt factor determinant de natură psihosocială a misiunilor armatei. Acestea, ca ansamblu de opinii, prejudecăți și credințe care influențează gândirea indivizilor, a grupurilor umane și a popoarelor față de armată și serviciul militar, acționează și asupra modului

⁷ Vezi anexele nr. 1 și 2 din prezentul studiu.

⁸ Petre, DUȚU, *Armata și societatea în tranziție*, București, Editura AISM, 2002, pp.24-28

⁹ Philippe, MANIGART, *L'opinion publique et l'Europe de la Defense*, în http://www.europe.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_146_summ.fr.pdf, p.10

în care sunt formulate misiunile acestei instituții a statului. Frecvent se face afirmația că armata reprezintă o „școală a bărbăției și curajului”, „un examen” și o etapă absolut necesară în maturizarea unui tânăr.

De altfel, societatea apreciază că un tânăr este maturizat și, prin urmare, capabil să se integreze, fără disfuncționalități, în societate, să-și asume liber și conștient răspunderi sociale numai după efectuarea serviciului militar. În țara noastră, există încă instituții de stat, dar și firme private care condiționează angajarea unui tânăr pe o funcție adecvată de executarea stagiului militar. Aceasta este încă o dovadă că societatea judecă gradul de maturizare al unui tânăr și nivelul său de socializare și prin prisma trecerii sale prin rigorile și exigențele serviciului militar. Societatea este interesată de cultivarea acestor mentalități, cu rol de reprezentări sociale¹⁰, întrucât îi servește la implementarea, și pe această cale, a valorilor, normelor și modelelor culturale proprii, în atitudinile și comportamentele indivizilor și grupurilor umane.

¹⁰ Lavinia, BETEA, *Psihologie politică*, Iași, POLIROM, 2001, pp. 225-228.

Capitolul 4

DETERMINĂRI JURIDICE ALE MISIUNILOR ARMATEI

Orice comunitate umană (stat național, federație sau uniune de state) tinde să-și definească, fie și într-o manieră proprie, valorile, normele și modelele culturale pe care le va impune, prin diferite metode, membrilor săi. Practic, statul respectiv elaborează acte normative privind comportamentul cetățenilor săi. De asemenea, conduita umană este reglementată și prin intermediul cutumelor, care se regăsesc în obiceiuri, mentalități, credințe, în normele de grup etc.

Existența actelor normative și a cutumelor joacă un rol benefic în viața oricărei societăți umane. Ea reprezintă expresia necesității sociale de a avea un set de valori, norme și reguli, instituționalizate și informale, pe temeiul cărora să se definească viața și activitatea din toate sectoarele societății. De fapt, normele juridice trasează cadrul de organizare și derulare a oricărei activități sociale, economice, politice, culturale, militare etc. din societate, în timp ce valorile îi dau orientarea generală. În acest context, se cuvine analizată și determinarea juridică a misiunilor armatei. Instituția militară, prin excelență este un domeniu de activitate umană puternic formalizată din punctul de vedere al normelor.

De aceea analiza determinărilor juridice ale misiunilor armatei se impune a fi făcută având în vedere următoarele aspecte: *fundamentul juridic al existenței armatei*, ca instituție a statului cu misiuni specifice în ceea ce privește securitatea națională și apărarea țării; *temeiul legal al obligativității cetățenilor români de a-și apăra țara*, la nevoie; *caracterul legal și legitim al utilizării forței*, respectiv a violenței, în îndeplinirea misiunilor armatei; *baza legală a participării armatei țării noastre la misiuni în afara granițelor naționale*.

Fundamentul juridic al existenței armatei ca instituție a statului cu misiuni specifice în domeniile securității naționale și apărării țării îl reprezintă prevederile Constituției statului român. Astfel, în toate textele constituțiilor pe care le-a avut de lungul timpului țara noastră există prevederi referitoare la armată, la serviciul militar și la obligația cetățenilor români de a-și apăra, la nevoie, țara.¹¹ Desigur, în esență, conținutul acestor prevederi a rămas același, s-a modificat maniera în care era redactat textul. Toate aceste documente fac referiri „*Despre puterea armatei*”, iar în unele se fac detalieri privind conținutul și natura misiunilor ce se pot încredința instituției militare. Practic, prevederile constituționale sunt suficiente pentru a argumenta legalitatea existenței și funcționării armatei.

Temeiul legal al obligativității cetățenilor români de a-și apăra țara, la nevoie, se află tot în Constituție. Astfel, în Constituția din 1866 se menționa că „*Tot românul face parte din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale*”.¹² Ulterior, această prevedere a dobândit o altă formulare, mult mai clară.

¹¹ Ioan, MORARU ș.a., *Constituțiile Române*, București, Regia autonomă „Monitorul oficial”, 1993.

¹² Cristian, IONESCU, *Dezvoltarea constituțională a României*, București, Regia autonomă „Monitorul oficial”, 2000, p. 426.

De pildă, în Constituția din 1948 se specifica următoarele: „*Apărarea patriei este o datorie de onoare a tuturor cetățenilor*”¹³.

Indiferent de maniera în care a fost formulată această prevedere într-o lege fundamentală a țării sau în alta, semnificația sa nu s-a schimbat, a rămas aceeași și anume obligativitatea cetățenilor români de a răspunde afirmativ atunci când țara are nevoie de ei ca să o apere împotriva unei agresiuni armate, precum și la apărarea intereselor naționale când acestea ar putea fi puse în pericol prin mijloace militare.

Caracterul legitim și legal al utilizării forței, respectiv a violenței, în îndeplinirea misiunilor armatei este probat tot prin existența unor prevederi adecvate în acte juridice. Prin definiție, armata este instituția statului abilitată prin lege de a întreprinde forța atunci când trebuie să-și îndeplinească rolul de garant al suveranității, independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. Misiunile sale sunt stipulate înainte de toate în Constituția țării și, prin urmare, se poate afirma că au „*acoperirea juridică*” necesară și suficientă.

Este evident că, în afara prevederilor constituționale, activitatea și viața armatei este reglementată și prin alte acte normative-legi organice, hotărâri de guvern, ordine ale ministrului Apărării Naționale, regulamente militare, dispoziții ale șefului Statului Major General, instrucțiuni. De fapt, toate aceste acte normative explicitează și detaliază prevederile constituționale, oferind baza juridică a întregii vieți și activități a armatei. ***Baza legală a participării unor structuri ale Armatei României la misiuni în afara frontierelor naționale*** o constituie legile care reglementează concret această activitate. În acest sens, există atât legi speciale adoptate de către Parlamentul țării, cât și alte documente, cum ar fi Tratatate și Convenții privind armatele și armamentele etc., la care România este parte și pe care organul legislativ le-a ratificat. Astfel, integrarea țării noastre în structurile euro-atlantice a fost validată, atât prin votul parlamentelor statelor membre ale NATO, cât și de votul Parlamentului român. Prin urmare, participarea Armatei României la misiuni de securitate și apărare colectivă este legală.

Deci, se poate afirma că existența, organizarea, viața și activitatea specifică a armatei este pe deplin legală, fiind susținută atât prin prevederi ale Constituției statului român, cât și prin legi juridice și alte acte normative. Deci, tot ceea ce privește securitatea națională și apărarea țării ca obiective ale misiunilor armatei au o puternică temelie juridică, ceea ce se răsfrânge pozitiv asupra motivației militarilor, atât pentru profesia aleasă, cât și pentru natura și conținutul sarcinilor ce le pot fi încredințate.

¹³ Ibidem, p.756.

Capitolul 5

Concluzii

Misiunile ce revin armatei în statul de drept au o serie de determinări de natură socială, psihosocială și juridică. Determinările sociale și cele psihosociale sunt, într-un fel, o reflectare a psihologiei și culturii naționale. Deși, amenințările militare la adresa țării noastre sau a altor state europene teoretic tinde să fie nulă, misiunea de apărare a suveranității, independenței, integrității statului și unității teritoriale este specificată în toate documentele ce reglementează acest aspect, pe de o parte, și în variantele de răspuns ale anchetelor sociologice efectuate la noi sau în alte țări, pe de altă parte. Totodată, această misiune a armatei se poate socoti o expresie a mândriei naționale, a afirmării identității fiecărei națiuni, dacă se ține seama de efectele pe care le generează fenomenul globalizării economiei, informațiilor, finanțelor, politicilor de securitate și apărare etc.

Trecerea de la armata de masă la cea de profesie, ca urmare a noilor provocări ale mediului de securitate, ale revoluției în domeniul militar, ale globalizării, va conduce, probabil, la diminuarea, în timp, a sentimentului de apărare a țării la cei care nu au efectuat stagiul militar, iar mentalitățile privind menirea socializatoare a acestuia (serviciului militar) pentru tineri se vor transforma. Este posibil ca profesia militară să dobândească noi dimensiuni și parametri, comparabile cu ale celorlalte profesii din alte domenii. În plus, „*tehnificarea*” semnificativă a armatei va face din serviciul militar, sub aspect profesional, ceva similar altor domenii de activitate din sectorul civil cu un nivel de tehnicitate asemănător. Deci, este posibil ca profesia militară să fie dorită și valorizată de populație, îndeosebi de tineri, ca oricare alta de același nivel tehnic din viața civilă. Totuși, atractivitatea serviciului militar pentru tineri va rămâne, în continuare ridicată, datorită specificității misiunilor armatei - lupta, care va necesita o pregătire profesională specială, însușirea și formarea unor deprinderi, abilități și priceperi de utilizare eficace a armamentului și aparaturii militare sofisticate din dotare, prezența riscului de a fi rănit sau chiar ucis.

Participarea unor structuri militare românești la misiuni în afara frontierelor naționale va constitui un punct de atracție pentru tineri care vor veni ca voluntari în armată, atât datorită ineditului unor asemenea activități, cât și a remunerării care este atractivă, în comparație cu mărimea unor salarii obținute atât în sectorul privat, cât și public din țara noastră.

Determinarea juridică a existenței și funcționării armatei este atestată prin prevederile Constituției statului român, iar celelalte aspecte privind activitățile specifice acestei instituții sunt reglementate prin legi organice și alte acte normative. Acest tip de determinare va rămâne relativ neschimbat comparativ cu determinările sociale și psihosociale care vor suporta o adaptare adecvată și flexibilă în timp, datorită schimbărilor politice, economice, sociale, culturale, atât la nivel național, cât și global.

Desigur, într-o anumită măsură, și determinarea juridică a misiunilor armatei naționale va trebui să suporte unele corective ca urmare a sincronizării legislației privind apărarea și securitatea statelor membre ale acelorași structuri politico-militare și economice.

Anexa nr. 1**Tabelul nr. 1. Opinii privind rolul armatei în societate¹⁴**
(subiecți din grupa de vârstă 18-60 de ani)

Răspuns În opinia dumneavoastră:	DA %	NU %	Nu știu sau non răspuns %
Asigură securitatea țării	89,7	7,1	3,2
Reprezintă valorile tradiționale ale poporului român	79,0	10,5	10,5
Reprezintă o instituție de încredere a statului român	90,5	4,7	4,8
Are un nivel de corupție scăzut	54,7	25,3	20,0
Asigură pregătirea tineretului pentru apărarea țării	84,3	11,4	4,4
Se bucură de suportul populației	85,5	7,6	6,9
Este formată din personal cinstit și loial	64,3	18,3	17,4
Contribuie la pregătirea tinerilor pentru viață	81,2	12,5	6,3

Tabelul nr. 2 Opinia tinerilor privind rolul armatei în societate¹⁵
(grupa de vârstă 18-29 de ani)

Răspuns În opinia dumneavoastră armata:	DA %	NU %	Nu știu sau non răspuns %
Asigură securitatea țării	89,0	8,0	3,0
Reprezintă valorile tradiționale ale poporului român	73,0	15,0	12,0
Reprezintă o instituție de încredere a statului român	90,0	7,0	4,0
Are un nivel scăzut de corupție	46,0	36,0	18,0
Asigură pregătirea tineretului pentru apărarea țării	84,0	12,0	4,0
Se bucură de suportul populației	79,0	12,0	9,0
Este formată din personal cinstit și loial	57,0	26,0	17,0
Contribuie la pregătirea tineretului pentru viață	79,0	16,0	5,0

¹⁴ Cf. „*Spirit militar modern*”, nr.6/2000, pp. 13-14.¹⁵ Ibidem, pp. 14-15.

Anexa nr. 2¹⁶

Tabelul nr. 1
Rolul armatei naționale în societate

Apărarea teritoriului țării	94,0 %
Ajutor în caz de catastrofe în țară	91,0 %
Ajutor în caz de catastrofă în alte țări	84,0 %
Menținerea sau restabilirea păcii în lume	80,0 %
Pregătirea și ducerea războiului	76,0 %
Apărarea valorilor cum sunt libertatea, democrația etc.	70,0 %
Garantează/simbolizează unitatea națională	59,0 %
Transmite tinerilor valori cum sunt disciplina, ordinea etc.	54,0 %
Ajută tinerii să se integreze în societate	54,0 %
Armata nu servește la nimic	6,0 %

Tabelul nr. 2
Rolul armatei Uniunii Europene

Apărarea teritoriului UE	71,0 %
Garantarea păcii în UE	63,0 %
Intervenție în caz de catastrofă în Europa	58,0 %
Apărarea drepturilor omului	51,0 %
Efectuarea de misiuni umanitare	48,0 %
Intervenție în caz de conflicte la frontierele UE	44,0 %
Repatrierea europenilor din zonele de conflict	41,0 %
Intervenție în caz de catastrofă în afara UE	37,0 %
Participarea la misiuni de menținerea păcii	34,0 %
Apărarea intereselor economice ale UE	23,0 %
Simbol al identității europene	19,0 %
Intervenție atunci când sunt conflicte în alte regiuni	18,0 %
Participarea la misiuni de pace fără acordul ONU	15,0%
Non răspuns	5,0 %
Nu este necesară o armată europeană	4,0 %

¹⁶ cf.Philippe MANIGART, *L'opinion publique et l'Europe d ela Defense*, în http://www.europe.eu.int/commpublic_opinion_archives/ebs/ebs_146_summ_fr.pdf

Bibliografie

1. BETEA Lavinia, *Psihologie politică*, Iași, POLIROM, 2001
2. BULGARU Maria (coord.), *Sociologie* (manual), vol. I, Chișinău, CE USM, 2003
3. DUȚU Petre, *Armata și societatea în tranziție*, București, Editura AISM, 2002
4. IONESCU Cristian, *Dezvoltarea constituțională a României*, București, Regia autonomă „Monitorul oficial”, 2000
5. MANIGART Philippe, *L'opinion publique et l'Europe de la Defense*, în http://www.europe.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_146_summ_fr.pdf
6. MORARU Ioan, *Constituțiile române*, București, Regia autonomă „Monitorul oficial”, 1993
7. SAVA Nicu-Ionel ș.a. (coord), *Armata și societatea*, București, INFO-TEAM, 1998
8. SUMPFF Joseph, HUGUES Michel, *Dictionnaire de sociologie*, Paris, Librairie Larousse, 1973
9. *Spirit militar modern*, nr. 6/20.